

Keywords: future teachers, university, educational process, factors of influence, success of study.

Карнюк Р. П.

Луцький національний технічний університет

ПРОФЕСІЙНО-ПРИКЛАДНА ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ ВИЩИХ ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ЯК ВАЖЛИВИЙ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ЧИННИК

У статті зазначено, що професійно-прикладна фізична підготовка задовольняє вимоги суспільства щодо фізичної підготовки майбутніх фахівців до конкретної праці, забезпечує психофізичне пристосування людини до умов сучасного виробництва, які постійно ускладнюються, сприяє становленню особистості професіонала, прискорює науково-технічний прогрес і підвищує ефективність суспільного виробництва.

Ключові слова: професійно-прикладна фізична підготовка, студент, вищий навчальний заклад.

Прогресивний розвиток вищої освіти немислимий без інтеграції України у глобальний освітній простір. Спільними зусиллями вже вдалося досягти значного успіху у розробці моделей і технологій інноваційного навчання студентів вищих технічних навчальних закладів.

Перед сучасною вітчизняною системою освіти постає завдання не стільки адаптуватися до змін, що відбуваються у світі, скільки стати надійною основою утвердження України як незалежної, самобутньої і процвітаючої держави. Зростання ролі освіти як провідного механізму відтворення суспільного інтелекту пов'язане з тим, що суспільний інтелект починає відігравати основну роль у цивілізаційному розвитку. Не випадково у всіх високорозвинутих країнах спостерігається тенденція до розширення можливостей людини здобути вищу освіту. Проте роль інтелекту, яка постійно зростає, загострює до межі одну з фундаментальних суперечностей людини – суперечність між раціональним і ірраціональним у процесі руху до пізнання, суперечність між інтелектуальним і фізичним розвитком людини. До того ж у сучасних умовах трансформації вітчизняного соціуму зростає необхідність оновлення системи виховання і освіти на основі синтезу раціонального знання і художнього бачення цілісного світу.

Метою статті є з'ясування особливостей професійно-прикладної фізичної підготовки студентів вищих технічних навчальних закладів як важливого соціально-економічного чинника.

Аналіз науково-методичної літератури, проведений О. А. Зарічанським, дозволяє стверджувати, що проблемі професійно-прикладної фізичної підготовки фахівців різних галузей суспільного життя присвячено значну кількість праць науковців. Фізичну підготовку учнів системи профтехосвіти вивчали В. Кабачков, С. Полієвський, А. Пашин, П. Іонов, Л. Сухарева; студентів вищих навчальних закладів сільськогосподарського профілю – В. Ільїніч, Ю. Поздняков, М. Хома; студентів вищих навчальних закладів фізкультурного профілю – В. Корецький, О. Кривчикова, Є. Кузмічова, С. Філь; хімічного профілю – В. Наскалов, В. Калугін, технічного – Р. Раєвський, І. Ігнатов, Ю. Полухін, В. Філінков; морського профілю – А. Кандауров, Е. Полухін, Є. Мінін, М. Щодро; медичного профілю – Е. Гук, Г. Куценко, А. Дяченко, В. Зіва [2, с. 3].

Теоретичний аналіз літератури, проведений нами, свідчить про те, що науковці розробляють різні аспекти професійно-прикладної фізичної підготовки фахівців. Так, А. Д. Бішаєва та Г. А. Горяна досліджували модель заняття з професійно-прикладної фізичної підготовки студентів-геологів; Г. В. Валєєва – професійно-прикладну фізичну

підготовку інженерів-технологів і механіків нафтового виробництва; В. Д. Гончаров – реальність та перспективи професійно-прикладної фізичної підготовки студентів вищих навчальних закладів; В. Жидких – професійно орієнтовану фізкультурну освіту як перспективу професійно-прикладної фізичної культури молоді; В. І. Ільїнич – деякі проблемні питання професійно-прикладної фізичної підготовки (питання теорії); А. А. Крапотін і В. В. Волинко – професійно-прикладну фізичну підготовку студентів з урахуванням індивідуальних профілів їх психічного розвитку; В. М. Наскалов – наукові засади складання програм професійно-прикладної фізичної підготовки студентів вищих навчальних закладів; Р. Т. Раєвський – професійно-прикладну фізичну підготовку студентів вищих технічних навчальних закладів.

Ідея професійно-прикладної фізичної підготовки (ППФП) майбутніх фахівців виробництва не є принципово новою. Об'єктивна необхідність і загальна спрямованість такої підготовки були теоретично обґрунтовані ще в період колишньої соціалістичної індустріалізації народного господарства.

Н. Ю. Борейко зазначає, що “ППФП розроблялася в двох напрямках: перший – виробнича фізична культура, що реалізовувалася безпосередньо у період професійної діяльності на підприємствах, і другий – ППФП для підготовки до конкретної спеціальності, яка реалізовувалася в навчальних закладах. Інтенсивному розвитку виробничої фізичної культури в 60-х роках сприяло інтенсивне впровадження у виробництво наукової організації праці, зокрема введення виробничої зарядки, фізкультурних пауз, організації спортивних клубів на виробництві” [1, с. 34]. У журналі “Теорія і практика фізичної культури” у ці роки з'явилася рубрика “Гімнастика на виробництві”, де питання застосування фізичних вправ на підприємствах висвітлювали досить широко; з'явилося також чимало праць з питань виробничої фізичної культури [1, с. 34].

Н. Ю. Борейко вважає, що “другий напрям почав активно складатися після входження професійно-прикладної фізичної підготовки як окремого розділу до програми фізичного виховання в 1963 році” [1, с. 34]. Автор вказує, що “найвищого піку свого розвитку система ППФП у навчальних закладах набула в 70–80-х роках, коли було здійснено багато наукових досліджень з основ теорії ППФП: це, зокрема праці В. І. Ільїнича (1967, 1980), Р. Т. Раєвського (1963, 1970, 1985), Б. І. Загорського (1984), П. П. Тамошаускаса (1980), в яких обґрунтовано загальні теоретичні основи, а також розроблено аспекти ППФП для деяких галузей і професій: ППФП для працівників сільського господарства (В. І. Ільїнич, А. Є. Козлов); методичні основи ППФП для працівників бавовноочисних підприємств (Р. Т. Раєвський, А. І. Нікіфоров) та ін.” [1, с. 34].

Проте до недавнього часу вважалося, що ППФП фахівців повинна бути спрямована головним чином на формування їх професійно важливих фізичних якостей і прикладних рухових навичок. Практика фізичного виховання, результати спеціальних наукових досліджень, проведених останніми роками, розширили уявлення про значення і зміст ППФП майбутніх фахівців промислового виробництва.

Науковці (А. Д. Бишаєва і Г. А. Горяна, Г. В. Валеева, С. Н. Зуєв, В. А. Кабачков, Р. Т. Раєвський) зазначають, що у процесі ППФП успішно формується відповідний комплекс психофізіологічних, особистісних якостей, необхідних фахівцю у його професійній діяльності.

За допомогою засобів ППФП виховуються і удосконалюються психічні і вольові якості, отримуються знання і уміння у галузі виробничої і фізичної культури, розвиваються різні професійно важливі сенсорні, розумові, рухові, організаторські і педагогічні навички; забезпечується високий рівень функціонування і надійності всіх основних органів, систем, психічних процесів людського організму.

О. О. Кондратов вказує, що ППФП потрібно розглядати як складову частину (підсистему) загальної системи формування фахівця у вищому технічному навчальному

закладі [3, с. 12]. Тому вона повинна бути тісно пов'язаною не тільки з фізичним вихованням, але й із загальним процесом навчання і виховання студентів у вищій школі.

Ще в 1975 році В. І. Ільїничем спільно з професором Н. І. Пономарьовим були проаналізовані практично усі опубліковані на той час роботи, пов'язані з ППФП, з метою систематизації понять і термінології. У результаті, по-перше, було з'ясовано, що поняття “професійно-прикладна фізична підготовка” повинно сприйматися лише умовно, оскільки воно далеко не повністю розкриває зміст цього виду спеціалізованої підготовки. По-друге, було запропоновано наступне визначення поняття “професійно-прикладна фізична підготовка”: професійно-прикладна фізична підготовка є одним з напрямків системи фізичного виховання, який повинен формувати певні прикладні знання, фізичні, психічні і спеціальні якості, психологічні властивості особистості, уміння і навички, які сприяють досягненню об'єктивної готовності людини до успішної професійної діяльності.

У той же час, як показала практика, таке визначення є дуже громіздким. Це ускладнює його використання у методичних цілях викладачами фізичного виховання вищих технічних навчальних закладів, утруднює його оволодіння студентами. Конкретніше визначення ППФП намагався трактувати у своїй роботі Р. Т. Раєвський, і остаточно сформулював В. І. Ільїніч. На думку В. І. Ільїніча, поняття “професійно-прикладна фізична підготовка” визначається як спеціально спрямоване і вибіркоче використання засобів фізичної культури і спорту для підготовки людини до певної професійної діяльності. Як вказує О. О. Кондратов, таке формулювання поняття “професійно-прикладна фізична підготовка” містить у собі основну суть ППФП [3, с. 14]:

О. А. Зарічанський встановив, що поняття “професійно-прикладна фізична підготовка” трактується у науковій літературі неоднозначно [2, с. 8]. Так, Л. П. Матвеев зазначає, що професійно-прикладна фізична підготовка є прикладно-профільованим процесом фізичного виховання, який організовується в спеціальних навчальних закладах (ПТУ, технікумах, ВНЗ тощо). Багато професій вимагають того, щоб професійно-прикладна фізична підготовка не тільки передувала професійній діяльності, але й постійно супроводжувала її (особливо це положення стосується військової та правничої галузей). На думку Р. Т. Раєвського, під професійно-прикладною фізичною підготовкою необхідно розуміти підсистему фізичного виховання, яка найкращим чином забезпечує формування і удосконалення властивостей та якостей особистості, які мають суттєве значення для конкретної професійної діяльності [2, с. 8].

На думку О. А. Зарічанського, професійно-прикладна фізична підготовка – “це спеціалізований вид фізичного виховання, метою якого є формування і підтримання необхідного рівня фізичної готовності, що відповідає вимогам конкретного виду професійної діяльності” [2, с. 8].

Професійно-прикладна фізична підготовка є, як вважає В. М. Хомич, “особливим видом діяльності, для якої формування професійно важливих властивостей і якостей особистості та оволодіння знаннями й навичками є не лише результатом, але й метою” [5, с. 107]. На думку автора, “основними способами досягнення мети у професійно-прикладній фізичній підготовці є фізичні вправи, що реалізуються з використанням певної техніки і які спрямовані на укріплення здоров'я, профілактику можливих професійних захворювань; забезпечення високого рівня професійної працездатності; розвиток та вдосконалення професійно важливих психофізичних якостей; формування знань, умінь та навичок використання з прикладною метою засобів фізичного виховання та спорту” [5, с. 107].

На основі психолого-педагогічних характеристик студентського віку було визначено наступні пріоритетні завдання професійно-прикладної фізичної підготовки: виховувати соціальну активність особистості, глибокий інтерес до професії, фізичної культури; виховувати морально-вольові якості: цілеспрямованість, дисциплінованість, ініціативність, рішучість, витримку; формувати навички і уміння оперативного мислення, виразної мови, жестикуляції, організаторських і командних дій; забезпечувати високий рівень професійної

працездатності, здібностей до розумової роботи, функціонування всіх систем організму; зміцнювати здоров'я, проводити профілактику можливих захворювань; формувати професійно важливі психофізичні якості, здатність дозувати силові навантаження, статичну витривалість м'язів тулуба, спини, рук; швидкість і точність рухів; усі види сенсомоторної реакції; спритність; загальну витривалість; витривалість і стійкість до гіподинамії; емоційну стійкість; формувати інтегральні якості особистості та комунікативність.

Найбільш загальним інтегрованим завданням ППФП є своєчасне створення у майбутніх фахівців передумов і готовності до наступного: прискорення професійного навчання; досягнення високопродуктивної праці у вибраній професії; попередження професійних захворювань і травматизму, забезпечення професійного довголіття; використання засобів фізичної культури і спорту для активного відпочинку і відновлення загальної і професійної працездатності у робочий і вільний час; виконання службових і суспільних функцій щодо впровадження фізичної культури і спорту у професійному колективі.

У практиці оцінки ефективності професійно-прикладної підготовки у вищих технічних навчальних закладах існують певні критерії:

Критерії, що характеризують соціально-економічну ефективність ППФП. Вони визначають вплив ГШФП на результати виробничої діяльності майбутніх інженерів. Показником ефективності ППФП за цим критерієм є різниця продуктивності виробничої діяльності до і після підготовки тих, що займалися і не займалися нею.

Критерії, що характеризують вплив ППФП на особистість інженера в цілому, його професійну дієздатність, розвиток окремих властивостей і якостей, необхідних у його професійній діяльності. У зв'язку з цими критеріями проводиться комплексна оцінка професійної дієздатності ППФП майбутніх фахівців або оцінка рівня розвитку їх окремих властивостей і якостей. Показниками ефективності ППФП є наступні: різниця оцінок рівня професійної дієздатності в цілому або окремих якостей до і після здійснення ППФП.

Критерії, що характеризують методику і організацію ППФП. За цими критеріями визначають ступінь реалізації в ході підготовки вимог і правил, які впливають з методичних принципів.

Критерії, що визначають економічну доцільність ППФП. Показником ефективності є матеріальні засоби і суспільний корисний час, витрачений у процесі ППФП.

Зміст ППФП студентів вищих технічних навчальних закладів визначається рядом чинників, зумовлених структурою і розвитком сучасного виробництва та вимогами фізичної і психічної підготовленості особистості майбутнього фахівця. Основні чинники, від яких залежить зміст ППФП, мають такі типові показники роботи, як сфера діяльності і вид праці, найважливіші виробничі операції, переважаючі типи діяльності, знаряддя праці, форми організації праці й ін. Кожен з цих показників вимагає певних фізичних і психічних якостей, навичок. Так, інженерна діяльність типу "спостереження", "контроль" (зчитування даних приладів, стеження і тому подібне) ставить високі вимоги до обсягу, розподілу, стійкості уваги, передбачає наявність хорошої реакції стеження; "монтаж", "збірка", "ремонт" вимагають швидкодії, загальної спритності і координації рухів, спеціальної м'язової витривалості. При широкому використанні у роботі комп'ютерних систем необхідна тонка координація пальців рук. Колективна робота зумовлює необхідність розвитку комунікативних здібностей, керівна посада вимагає хороших організаторських навичок.

Виключно важливим чинником, що визначає зміст ППФП, є умови праці, в яких відбувається виробнича діяльність (де проводиться робота: в приміщенні, на відкритому повітрі, на висоті, під водою; у якому мікрокліматі, режимі праці і відпочинку; який характер робочих поз, межі зон робочого місця, основні види професійних захворювань). Умови праці представників різних інженерних професій значно відрізняються один від одного.

Певні умови трудової діяльності вимагають розвитку відповідних спеціальних

фізичних і психічних якостей. Наприклад, робота на відкритому повітрі при низькій температурі, різкі коливання температури вимагають витривалості і стійкості організму до холоду, тепла, загальної витривалості, хорошого стану серцево-судинної системи, системи терморегуляції.

Психофізіологічними особливостями професійної діяльності, які також багато у чому визначають спрямованість ППФП, є такі: прийом, зберігання і переробка виробничої інформації, ухвалення рішень, моторні дії, навантаження на окремі фізіологічні органи і системи, емоційні стани, стомлюваність і динаміка працездатності, психологічні труднощі, що виникають під час роботи, тяжкість роботи (сукупність впливу на організм людини усіх чинників, складових умови праці) й ін.

Важливу інформацію для визначення спрямованості ППФП дає вивчення дії навантаження на окремі органи і фізіологічні системи організму за суб'єктивними даними, а також за даними спеціальних досліджень змін психофізіологічних показників у процесі роботи.

Повне уявлення про значення і зміст ППФП працівників конкретної професії дає тільки аналіз всієї сукупності чинників. Така робота проводиться у формі складання спеціальної професіограми.

Таким чином, професійно-прикладна фізична підготовка є важливим і самостійним підрозділом курсу фізичного виховання студентів, тією ланкою, яка органічно поєднує психофізичну підготовку молоді у вищому навчальному закладі з їх майбутньою професійною діяльністю.

Використана література:

1. *Борейко Н. Ю.* Историчний аналіз системи професійно-прикладної фізичної підготовки студентів / Н. Ю. Борейко // Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту. – 2006. – № 9. – С. 33-38.
2. *Зарічанський О. А.* Педагогічні умови професійно-прикладної фізичної підготовки курсантів вищих закладів освіти I-II рівнів акредитації МВС України: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / О. А. Зарічанський. – Т., 2002. – 19 с.
3. *Кондратов А. А.* Профессиональная физическая подготовка студентов технических вузов на основе игрового метода обучения: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Кондратов Александр Алексеевич. – Волжский, 2003. – 159 с.
4. *Раевский Р. Т.* Профессионально-прикладная физическая подготовка студентов технических вузов: учеб. пособие / Р. Т. Раевский. – М.: Высш. шк., 1985. – 136 с.
5. *Хомич В. М.* Механізми управління професійно-прикладною фізичною підготовкою майбутніх фахівців / В. М. Хомич // Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту. – 2006. – №1. – С. 107-110.

***Карпюк Р. П.* Профессионально-прикладная физическая подготовка студентов высших технических учебных заведений как важный социально-экономический фактор.**

В статье отмечается, что профессионально-прикладная физическая подготовка удовлетворяет требования общества относительно физической подготовки будущих специалистов к конкретному труду, обеспечивает психофизическое приспособление человека к условиям современного производства, которые постоянно усложняются, способствует становлению личности профессионала, способствует ускорению научно-технического прогресса и повышению эффективности общественного производства.

Ключевые слова: профессионально-прикладная физическая подготовка, студент, высшее учебное заведение.

***Karpiuk R.* Professional applied physical preparation of students of higher technical education as an important socio-economic factor.**

The article notes that the professional applied physical training meets the requirements of society on the physical training of future specialists in a particular laborprovides psychological and physical adaptation of man to the conditions of modern production, which increasingly complex, promotes personal professional, helps to speed up scientific and technological progress and efficiency of social production.

Keywords: professional applied physical preparation, student, higher educational establishment.

*Кільдерова Л. В.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова*

ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ СТАРШОКЛАСНИКІВ В УМОВАХ ПРОЕКТНО-ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглядається проблема розвитку творчих здібностей учнів, метод проектів і його переваг в процесі трудового навчання.

Ключові слова: трудове навчання, метод проектів, знання, проектно-технологічна діяльність.

Сьогодні, в ХХІ столітті, орієнтованому на виховання творчої особистості, в нашій країні спостерігається позитивна, цікава тенденція: освіта стає модною й перспективною. Особливо тоді, коли вона відкриває шляхи для розвитку творчих здібностей учнів. Але ми знаємо, що на формування пізнавальної активності людини мають вплив й безліч чинників життя суспільства та середовища, в якому вона розвивається, що не завжди сприяє концентрації найкращих особливостей формування індивідуальності учня. Та найбільшою цінністю для будь-якого суспільства являється саме творча особистість, що має потребу в саморозвитку і самореалізації – творчій активності.

Проблема розвитку творчих здібностей учнів, насправді, має глибоке коріння. Ще за часів Стародавнього Риму, Греції, навіть в умовах “спартанського виховання” використовувалися прийоми для розвитку або ж стимулювання творчості учнів. Ряд дослідників: П. В. Архангельський, Б. М. Теплов, Т. І. Шамова та ін. розвиток творчої особистості розглядають саме в процесі творчої діяльності, творчої активності [1; 10; 11]. Ю. К. Бабанський, Н. Ф. Талізін, Я. О. Пономарьов вважають, що розвиток пізнавальної активності характеризується якісними перетвореннями в діяльності творчої особистості [2; 9; 6].

В. О. Сухомлинський в своїй праці “Виховання в учнів любові й готовності до праці” писав, що трудова школа являється основою розвитку дітей та підготовки їх до життя, де основним засобом виховання виступає педагогічно-обґрунтована й методично спрямована діяльність. В кінці 50-х – середині 60-х років він розробив власну педагогічну систему, де показав, як розвиваються творчі сили кожної особистості в умовах колективної співдружності на основі етико-естетичних цінностей, інтересів, потреб, що спрямована, зрештою, на творчу працю [8].

Національна доктрина розвитку освіти в Україні пропонує освітянам за найближчі двадцять п’ять років перейти до сучасних, особистісно-зорієнтованих технологій навчання, зокрема, проектних [12, с. 224]. Тоді зміст процесу отримання освіти буде націлений не на процес передачі суми знань або інформації, чи повторення результатів (адже потрібно готувати практиків, які вміють мислити!), а буде зорієнтований на самореалізацію особистості на основі природних даних. Інформація і розумова діяльність повинні відкривати можливості для активізації творчої пізнавальної діяльності дитини.

В результаті цього, усталена система навчання має певним чином трансформуватися: виникає потреба в удосконаленні традиційних методик та методів роботи з учнями, практичним завданням стає пошук і розробка таких нових альтернативних технологій, що працюють на результат, оптимально сформованих, ефективних, які б суттєво відрізнялися від тих, що існували в минулому.

“Суспільство не може повноцінно функціонувати в умовах соціального і науково-